

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Козаченко Анатолій Іванович,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теоретико-правових дисциплін,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Полтава
e-mail: a.i.kozachenko@ukr.net
ORCID 0000-0002-4568-7964

doi: 10.21564/2414–990x.144.154647
УДК 340.15

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 РОКУ ТА ПОЛЬСЬКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ 1791 РОКУ

Проведено аналіз компетенції вищих органів державної влади за Конституцією Пилипа Орлика 1710 р. та Конституцією Польщі 1791 р. щодо застосування принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Принцип поділу державної влади запроваджено у цих конституціях спираючись на власний державно-правовий досвід та ідеї західноєвропейської політико-правової думки періоду просвітництва. Метою конституювання поділу державної влади в українській та польській конституціях XVIII ст. було удосконалення державного механізму та запобігання можливості узурпації влади всередині країни.

Ключові слова: Конституція Пилипа Орлика; орган державної влади; поділ влади; законодавча влада; виконавча влада; судова влада.

Козаченко А. И., доктор юридических наук, доцент, заведующий кафедрой теоретико-правовых дисциплин, Полтавский юридический институт Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Полтава.
e-mail : a.i.kozachenko@ukr.net ; ORCID 0000-0002-4568-7964

Принцип разделения государственной власти в Конституции Пилипа Орлика 1710 года и Польской Конституции 1791 года

Проведен анализ компетенции высших органов государственной власти предусмотренных Конституцией Пилипа Орлика 1710 г. и Конституцией Польши 1791 г. относительно использования принципа деления государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную. Принцип деления государственной власти установлен в этих конституциях опираясь на соб-

ственный государственно-правовой опыт и идеи западноевропейской политико-правовой мысли периода просветительства. Целью конституирования деления государственной власти в украинской и польской конституциях XVIII в. было усовершенствование государственного механизма и предотвратить возможность узурпирования власти внутри страны.

Ключевые слова: Конституция Пилипа Орлика; орган государственной власти; разделение властей; законодательная власть; исполнительная власть; судебная власть.

Постановка проблеми. Дослідження історії виникнення, становлення і розвитку вітчизняного конституціоналізму є новим напрямком історико-правової науки. Як відомо на кінець XVIII ст. припадає початок практичного використання принципу поділу державної влади на три гілки у Конституції США 1787 р. та Конституції Франції 1791 р. Але вперше втілити у конституційну практику принцип розподілу державної влади намагалися розробники Конституції Пилипа Орлика 1710 р. А ухвалена 1791 р. Польська Конституція стала першою у Європі конституцією, що за своєю структурою спиралася на принцип поділу влади.

Актуальність теми дослідження зумовлюється необхідністю вивчення витоків вітчизняного конституціоналізму. Запровадження принципу поділу державної влади на три гілки у Конституції Пилипа Орлика 1710 р. і Конституції Польщі 1791 р. слід розглядати у контексті намагання України та Польщі підвищити ефективність державної влади у найкритичніші періоди своєї історії з метою збереження власної державності. Проблема удосконалення механізму державної влади за умов зовнішніх загроз залишається для України актуальною і у наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження історії вітчизняного конституціоналізму є тим напрямом історико-правової науки, що набув розвитку у пострадянський період. Лише на початку XXI ст. з'явилися перші праці українських науковців, предметом дослідження яких стала Конституція Польщі 1791 р. та порівняльний аналіз української і польської конституцій XVIII ст. – Конституції Пилипа Орлика 1710 р. і Конституції Польщі 1791 р. Історико-правові дослідження зазначених проблем проводили В. Д. Гончаренко (V. D. Honcharenko), О. В. Зінченко (O. V. Zinchenko), В. С. Журавський (V. S. Zhuravskiy), В. М. Єрмолаєв (V. M. Yermolaiev), С. Г. Кресін (S. H. Kresin), О. М. Мироненко (O. M. Myronenko), В. О. Рум'янцев (V. O. Rum'iantsev), М. М. Страхов (M. M. Strakhov), Б. Й. Тищик (B. Y. Tyshchuk), С. В. Шевчук (S. V. Shevchuk). Конституцію Польщі 1791 р. досліджували польські науковці Ю. Бардах (Yu. Bardakh), Б. Леснодарський (B. Lesnodarskiy), Є. Ковальські (Ye. Kovalski), А. Коробович (A. Korobovych), М. Пістрчак (M. Pistrchak) та ін.

Метою статті є порівняльно-правовий аналіз розвитку конституційної думки про поділ влади на три гілки впродовж XVIII ст., теорія та практика втілення цих ідей в українській Конституції 1710 р. та польській Конституції 1791 р.

Виклад основного матеріалу. Конституційна теорія та практика сучасних демократичних країн спирається на поділ державної влади на три гілки –

класичну тріаду законодавчої, виконавчої і судової влади. Розподіл державної влади це той механізм, що неуможливорює узурпацію влади окремою посадовою особою, політичною партією або органом держави. Водночас теорія народного суверенітету передбачає єдність влади, адже народ визнається єдиним джерелом державної влади. Поділ влади доповнюється системою стримувань і протигаг. Механізм взаємних стримувань і протигаг між органами законодавчої і виконавчої влади забезпечує їх співробітництво як гілок єдиної державної влади.

Ідея поділу державної влади належить давньогрецькому мислителю Аристотелю. Теоретичне обґрунтування ідеї поділу влади на три гілки здійснив Джон Локк (1632–1704 рр.). Класичного завершення вона набула у XVIII ст. у працях Шарля Луї Монтеск'є, Іммануїла Канта, Бенжамена Константа, Олександра Гамільтона, Джеймса Медісона. Як відомо, вперше принцип поділу державної влади був реалізований у Конституції США 1787 р. Однак перші спроби конституційного закріплення розподілу влади на три гілки були здійснені у процесі становлення українського та польського конституціоналізму у XVIII ст.

У середині XVI ст. український священник-гуманіст Станіслав Оріховський, спираючись на вчення Аристотеля, обґрунтував ідею природного права та поділу влади [1, с. 167]. Наприкінці XVI ст. та у XVII ст. ідеї суспільного договору, природних прав та обмеження влади набули розвитку у працях українських філософів, просвітителів та релігійних полемістів Йосипа Верещинського, Івана Вишенського, Христофора Філарета, Теодосія Сафоновича [1, с. 168–171].

Як стверджує В. М. Матях, політико-правові погляди Пилипа Орлика формувалися під впливом викладача Києво-Могилянської академії Стефана Яворського, котрий отримав блискучу освіту в колегіумах Львова, Любліна, Познані та Віленській академії [2, с. 119]. О. В. Кресін, серед джерел Конституції Пилипа Орлика 1710 р. називає Зборівську угоду 1649 р. і Переяславську угоду 1654 р., західноєвропейську політико-правову думку, тогочасну українську політико-правову думку, – конституційні акти Речі Посполитої, що уклалися між королем і сенатом, після виборів короля [3, с. 195].

Визначальними факторами, що спонукали творців Конституції Пилипа Орлика 1710 р. на запровадження принципу поділу державної влади, щонайперше було намагання підвищити ефективність державного механізму для відновлення державного суверенітету України та боротьби проти російської агресії. У справі конституювання принципу поділу влади не варто применшувати роль соратників Пилипа Орлика – козацьких старшин А. Войнаровського, К. Гордієнка, І. Ломиковського, Ф. Мировича, І. Максимовича та інших [3, с. 193]. Вони виходили з того, що конституція – це угода між гетьманом і козацькою старшиною, котра повинна передбачати обмеження влади гетьмана. Так, ст. VI Конституції Пилипа Орлика 1710 р. обґрунтовувала необхідність обмеження влади Гетьмана тим, що у другій половині XVII ст. «деякі Гетьмани Війська Запорозького узурпували владу, порушували всіляке природне право й рівність» [4, с. 18]. Окрім цього розробники Конституції Пилипа Орлика 1710 р.

враховували позитивний досвід обмеження королівської влади у Польщі та його антипод – абсолютизм Московського царства.

Вагомим учасником конституційного процесу, що вплинув на закріплення принципів обмеження влади, стало запорозьке козацтво на чолі із кошовим отаманом К. Гордієнком. Запорожці прагнули поширити демократичні принципи військового самоврядування Запорозької Січі на всю Україну. Як стверджує Д. І. Яворницький, у Конституції Пилипа Орлика 1710 р. було реалізовано «ідеал политических стремлений, который передовые люди из запорожского войска хотели видеть осуществленным в Малороссии и заодно с ней в Запорожьи» [5, с. 347].

У тексті Конституції Пилипа Орлика 1710 р. (Пакти і конституції прав і свобод Війська Запорозького) відсутня норма, яка б прямо закріплювала поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Проте аналіз тексту Конституції, як вважають дослідники, дає підстави стверджувати, що поділ влади було покладено в основу організації державної влади [6, с. 6]. Вищі органи державної влади закріплено у статтях VI–IX Конституції Пилипа Орлика 1710 р. До них належали Генеральна рада, Гетьман та Генеральні старшини і Генеральний Суд.

Генеральна рада – орган законодавчої влади. Конституція прямо не вказує на формування Генеральної ради шляхом виборів. За ст. VI участь у роботі Генеральної ради була обов'язком для полковників, сотників та генеральних радників – виборних представників від полків, а також представників від Запорозької Січі [4, с. 19]. Генеральна рада скликала за рішенням Гетьмана тричі на рік на Різдво, Великдень і Покрову, як це передбачало козацьке звичаєве право Запорозької Січі. Конституційне закріплення термінів скликання Генеральної ради мало за мету обмеження влади Гетьмана і зумовлювалося тим, що наприкінці XVII – початку XVIII ст. гетьмани І. Самойлович та І. Мазепа фактично відмовилися від скликання Генеральної ради. У Конституції Пилипа Орлика 1710 р. відсутня норма, згідно з якою Генеральна рада мала право обирати Гетьмана та звільняти його із займаної посади, що пояснюється усталеною практикою на підставі козацького звичаєвого права таких повноважень у Генеральної ради. За ст. VI Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Генеральна рада могла вимагати від Гетьмана «звіту щодо порушення законів і вольностей батьківщини» [4, с. 20].

Таким чином, Генеральну раду не варто вважати органом парламентського типу, адже за механізмом формування, складом та порядком функціонування вона мала ознаки станово-представницького органу. Але Генеральна рада була наділена функціями і повноваженнями, що характерні для парламенту.

Виконавча влада за Конституцією Пилипа Орлика 1710 р. належала Раді генеральних старшин та Гетьману. Рада генеральних старшин мала виконувати функції уряду – вищого органу виконавчої влади. Без погодження із Радою генеральних старшин Гетьман не мав права ухвалювати управлінські рішення. Як зазначено у ст. VI, «щоб у нашій батьківщині першість належала Генеральній старшині» [4, с. 18]. Найбільше уваги конституція приділяє врегулюванню

статусу Гетьмана – глави держави. У ст. VI передбачено, що Гетьман «наділяється певною свободою і впливом» [4, с. 19]. Стаття X зазначає, що Гетьману «належить керувати й наглядати за порядком щодо всього Війська Запорозького» [4, с. 22]. Гетьман зберігав за собою повноваження командувача козацького війська. Військову та адміністративну владу Гетьман здійснював через козацьких старшин – полковників, сотників, отаманів та інших урядників, які повинні були «вірно служити» йому. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. у ст. X заборонила Гетьманові призначати на посади козацьких старшин, але він мав право затверджувати старшин, обраних козацькими радами [4, с. 23]. Запровадження інституту Генерального скарбника передбачало обмеження фінансових повноважень Гетьмана та здійснення контролю за використанням державної власності і бюджету [4, с. 21].

Судову владу Конституція Пилипа Орлика 1710 р. врегульовувала лише у загальних рисах. Згідно зі ст. VII Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Гетьман втрачав право здійснювати судочинство. Судова влада належить Генеральному суду, який мав діяти незалежно від Гетьмана [4, с. 20]. Як зазначає Р. Б. Бедрій, «Генеральний суд мав розглядати справи за скаргами на гетьмана, генеральну старшину, полковників, генеральних радників, знатних товаришів чи інших урядовців» [7, с. 4]. Такі норми конституції варто кваліфікувати як запровадження принципу незалежності судової гілки влади.

Конституція Пилипа Орлика 1710 р. містить низку положень, що забезпечують систему стримувань і противаг між органами законодавчої і виконавчої влади. Так, за ст. VI генеральні старшини, полковники і генеральні радники повинні були скласти присягу на вірність Гетьману. Але якщо у діях Гетьмана буде помічено «таке, що відхиляється від законів або завдає шкоди вольностям і небезпечне для батьківщини», вони мали право на Генеральній Раді вимагати «звіту щодо порушення законів і вольностей батьківщини» [4, с. 20]. Діяльність Гетьмана та його повноваження обмежувалися виборними, колегіальними органами – Генеральною радою і Радою генеральних старшин.

Травнева Конституція Польщі 1791 р., що мала назву «Закон про управління» (*Ustawa Rzadowa*), – результат кодифікації конституційних законів Польщі другої половини XVI–XVIII ст. Польський сейм ухвалив Конституцію за умов гострої політичної боротьби між прихильниками та противниками державно-правової реформи, яка мала усунути недоліки в організації державної влади. Такими найсуттєвішими недоліками вважалися нерегульований механізм формування влади короля та принцип «*liberum veto*» у Сенаті. Удосконалення державної влади шляхом прийняття конституції мало за мету посилити Польську державу за умов загрози агресії з боку Австрійської імперії, Російської імперії та Пруссії.

Важливим джерелом польської Конституції 1791 р. стала теорія і практика конституціоналізму США. Конституція Польщі 1791 р. розроблялася під впливом ідей французької революції, зокрема Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Спираючись на теорію суверенітету народу Ж. Ж. Руссо, дже-

релом влади Конституція Польщі 1791 р. проголошувала народ – «вся влада у людському суспільстві витікає з волі народу» [8, с. 110]. Водночас Конституція Польщі 1791 р. зберегла монархічну форму правління та становий поділ суспільства на шляхту, міщан і селян. Конституція Польщі 1791 р. у частині врегулювання державної влади побудована згідно з принципом поділу влади на три гілки. Джерелами травневої Конституції Польщі щодо поділу влади стали польські національні ідеї обмеження державної влади та західно-європейська політико-правова думка, зокрема ідеї Джона Локка і Шарля Луї Монтеск'є.

Згідно зі ст. VI законодавча влада надавалася двопалатному станово-представницькому органу – Сеймові [9, с. 98–101]. Конституція значною мірою спиралася на державно-правовий досвід функціонування Сейму впродовж XVII–XVIII ст. Він складався із двох палат – посольської ізби та сенату. Верхня палата – Посольська ізба – складалася із 204 послів, яких обирали місцеві сеймики, та 24 представників обраних від міст. Нижня палата – Сенат формувалася королем у складі 132 осіб з числа вищих урядовців та єпископів. Як зазначає Е. Ковальські, прогресивною новелою травневої Конституції стало те, що депутат Сейму визнавав представником народу, а не лише шляхти [10, с. 9]. Депутати сейму виконували свої функції впродовж двох років і не мали права перебувати у складі органів виконавчої влади.

Законодавчу діяльність Сейму Конституція Польщі 1791 р. розмежовує на дві частини. До першої належать «права конституційні, цивільні, кримінальні і стосовно встановлення вічних податків» [9, с. 99]. Законопроекти готувалися від імені короля і надходили на розгляд посольської ізби. Після схвалення посольською ізбою законопроект надходив на розгляд сенату. За умови якщо Сенат відхиляв законопроект, він повертався на повторний розгляд до посольської ізби. За умови повторного схвалення законопроекту він набував чинності. До другої частини законодавчої діяльності Сейму конституція відносила справи війни і миру, державного бюджету та грошової емісії, ратифікації та денонсації міжнародних угод, тимчасових податків, державних нагород і шляхетських титулів та інше [9, с. 99]. Важливою новелою конституції слід вважати ліквідацію інституту «*liberum veto*», який починаючи із XVII ст. зводив нанівець законодавчу діяльність сейму, та запровадження механізму ухвалення рішень більшістю голосів [9, с. 101].

У статті VII «Король, влада виконавча» Конституція Польщі 1791 р. врегульовувала інститут монарха і уряду [9, с. 102–108]. З огляду на негативні наслідки для польської державності інституту виборної монархії, конституція детально врегульовувала механізм успадкування трону в межах легітимної правлячої династії, яку започатковано Фредериком Августом. Статті IX і X Конституції були присвячені питанням регентства та виховання королівських дітей. Особа короля проголошувалася «священною і недоторканною» [9, с. 110–111]. Під час коронації король присягав перед Богом і народом та брав зобов'язання зберігати конституцію. Відповідно до ст. VII Конституції польський король отримував обмежені повноваження. Він «не повинен бути самодержцем,

а головою і батьком народів» [8, с. 113]. Король очолював уряд, який отримав назву Сторожа законів. Він вносив на затвердження Сейму кандидатури членів уряду – вотум довіри уряду. Сеймові належало право 2/3 голосів обох палат відправити уряд у відставку. Під час ухвалення постанов уряду голос короля був визначальним. Тому урядові акти ухвалювалися від імені короля і ним підписувалися. Водночас постанову уряду підписував і відповідний міністр (принцип конрасигнатури), який брав на себе відповідальність за виконання ухваленого рішення і звільняв від відповідальності короля (король не несе відповідальності за діяльність уряду) [10, с. 10]. Але король не мав права самостійно управляти країною. Він повинен діяти у межах конституції і не мав права законодавчої ініціативи [10, с. 9]. Уряд здійснював нагляд за виконанням законів, йому підпорядковувалися всі магістратури – вищі та місцеві органи влади і місцевого самоврядування. Однак уряд не мав права тлумачити закони, встановлювати податки, брати державні позики, вирішувати питання війни і миру, укладати міжнародні угоди. Конституція Польщі 1791 р. запровадила принцип відповідальності уряду перед парламентом та парламентський вотум недовіри міністрам, що тягнуло за собою відкликання їх із займаних посад.

Судову владу закріплювала ст. VIII Конституції Польщі 1791 р. [9, с. 108–110]. Органи судової влади мали діяти незалежно від законодавчої та виконавчої влади. Суди воєводств, земель, повітів і міст повинні були формуватися шляхом виборів місцевими сеймиками та органами міського самоврядування. Статус найвищого суду отримував сеймовий суд, який обирався під час відкриття роботи кожної нової сесії сейму.

Висновки. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. стала першою спробою у практиці європейського конституціоналізму ухвалення такої конституції, яка б передбачала поділ державної влади на три гілки законодавчу, виконавчу і судову та систему стримувань і противаг. Метою запровадження такого механізму державної влади було намагання козацької старшини посилити ефективність державної влади та не допустити узурпацію влади як гетьманом, так і окремими угрупованнями козацьких старшин. З огляду на сучасну конституційну практику реалізації поділу державної влади на три гілки та системи стримувань і противаг Конституція Пилипа Орлика 1710 р., безперечно, мала низку вад. Так, зокрема, Гетьман одночасно очолює органи законодавчої і виконавчої влади. Генеральні старшини, полковники, сотники – гетьманські урядовці є членами Генеральної Ради. Тому, Конституцію Пилипа Орлика 1710 р. слід вважати ранньою спробою встановлення конституційного державного ладу, що спирався на принцип поділу влади на три гілки у період європейського просвітництва.

Конституція Польщі 1791 р. передбачала встановлення парламентської монархії, адже король лише формально мав статус глави уряду, але не отримав реальних повноважень у галузі виконавчої влади. Водночас відбулося конституційне зміцнення інституту спадкової монархії як гаранта наступності та безперервності польської державності. Ієрархічна модель державної влади

за Конституцією Польщі 1791 р. мала наступний вигляд: сильний парламент і слабкий уряд.

Конституція Польщі 1791 р. ґрунтувалася на ідеї верховенства влади народу, який є єдиним джерелом влади та ідеї розподілу державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову. Органи законодавчої влади – Сейм, виконавчої – король і уряд, судової влади – місцеві та вищі суди – є автономними по відношенню один до одного. Жоден із органів державної влади не міг привласнити повноваження іншого органу. Механізм системи стримувань і протипаг діяв завдяки парламентському бікамералізму, формуванню уряду королем і сеймом, участі короля у діяльності уряду, депутати Сейму не мали права займати посади у органах виконавчої влади, різних термінів повноважень органів законодавчої, виконавчої та судової влади. Такий механізм мав за мету не допустити узурпацію влади окремим органом чи особою і, що найважливіше, підвищити ефективність державного механізму з метою виведення країни із політичної кризи та зміцнення польської державності.

Однак слід зауважити, що передбачений Конституцією Польщі 1791 р. державний механізм мав низку вад. Так, механізм системи стримувань і протипаг не міг ефективно діяти за умов, коли Сейм мав суттєві переваги над королем і урядом, що суперечить принципу рівності органів законодавчої та виконавчої влади. Надавши обмежені повноваження уряду, конституція знижувала можливість оперативного ухвалення рішень урядом, що у свою чергу негативно впливало на ефективність діяльності уряду загалом. Сеймовий суд не міг бути незалежним від законодавчої влади і виконувати функцію арбітра між Сеймом і урядом за умови, якщо він обирався під час відкриття роботи кожної нової сесії сейму.

Конституції Пилипа Орлика 1710 р. і Конституції Польщі 1791 р. передбачали запровадження принципу поділу державної влади на три гілки, спираючись на власний державно-правовий досвід та ідеї західноєвропейської політико-правової думки періоду просвітництва. Конституювання поділу державної влади мало забезпечити удосконалення державного механізму, запобігти можливості узурпації влади всередині країни, що сприяло б збереженню національної державності.

Список літератури:

1. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. Київ : Атіка, 2001. 224 с.
2. Матях В. М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика. *Український історичний журнал*. 2011. № 4. С. 116–131.
3. Кресін О. В. Пакти й конституції законів і вольностей Запорозького Війська 1710 р. *Український історичний журнал*. 2005. Вип. 2. С. 192–204.
4. Історія конституційного законодавства України : зб. док. / упоряд. В. Д. Гончаренко. Харків : Право, 2007. 256 с.
5. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / редкол. П. С. Сохань та ін. Т. 3. Київ : Наук. думка, 1991. 560 с.

6. Тодика Ю. М. Політико-правове значення Конституції Пилипа Орлика для розвитку українського конституціоналізму. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2006. Вип. 11. С. 3–9.
7. Бедрій Р. Б. Розподіл влад за Конституцією Пилипа Орлика. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 3. С. 1–6.
8. Тищик Б. Й. До питання про розробку, прийняття та суть першої конституції Польщі від 3 травня 1791 року. *Вісник Львівського університету*. 2006. № 42. С. 103–115.
9. Konstytucja 3 maja 1791. Statut zgromadzenia przyjaciol Konstytucji / Opracował Jerzy Kowceki. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1991. 147 p.
10. Ковальски Е. С. Зарождение европейского и польского конституционализма в XVIII веке. *Всероссийский научно-практический журнал «Юстиция»*. 2016. № 1. С. 1–12.

References:

1. Miroschnichenko, M.I., Miroschnichenko, V.I. (2001). *Istoria vchen pro derzhavu i pravo*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
2. Matiah, V.M. (2011). Getman v emigracij Pylyp Orlyk: istoryko-istoriografichnyj portret polityka. *Ukrainskij istorichnyj zhurnal – Ukrainian historical journal*, 4, 116–131 [in Ukrainian].
3. Kresin, O.V. (2005). Pakty j konstytucij zakoniv i volnostej Zaporozkogo Vijska 1710 r. *Ukrainskij istorichnyj zhurnal – Ukrainian historical journal*, 2, 192–204 [in Ukrainian].
4. *Istoria konstytucijnogo zakonodavstva Ukrajinj: zb. dok.* V.D. Goncharenko (Ed.). (2007). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
5. Javornyckyj, D.I. (1991). *Istoria zaporozkikh kozakiv*. P.S. Sohan (Ed.). (Vols. 1–3); Vol. 3. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
6. Todyka, U.M. (2006). Polityko-pravove znachenia Konstytucij Pylypa Orlyka dla rozvytku ukrajnskogo konstytucjonalizmu. *Derzhavne budivnytvo ta misceve samovraduvannia – State building and local self-government, issue 11*, 3–9 [in Ukrainian].
7. Bedrij, R.B. (2008). Rozpodil vlad za Konstytucieju Pylypa Orlyka. *Naukovyj visnyk Lvivskogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav – Scientific announcer of the Lviv state university of internal affairs, issue 3*, 1–6 [in Ukrainian].
8. Tyszhyk, B.J. (2006). Do pytania pro rozrobku, pryjniattia ta sut pershoj konstytucij Polzhi vid 3 travnia 1791 roku. *Visnyk Lvivskogo universytetu – Announcer of the Lviv university*, 42, 103–115 [in Ukrainian].
9. Konstytucja 3 maja 1791. (1991). Statut zgromadzenia przyjaciol Konstytucji. Opracował Jerzy Kowceki. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe [in Poland].
10. Kovalski, E.S. (2016). Zapozhdenie evropejskogo i polskogo konstytucjonalizma v XVIII veke. *Vserossijskij nauchno-prakticheskij zhurnal «Usticia» – An all-russian research and practice journal is «Justice»*, 1, 1–12 [in Russian].

Kozachenko A. I., Doctor of Law, Assistant Professor, Head of the Department of Theoretical Legal Subjects, Poltava Law Institute of Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Poltava. e-mail : a.i.kozachenko@ukr.net ; ORCID 0000-0002-4568-7964

Principle of Separation of State Power under Constitution of Pylyp Orlyk of 1710 and Polish Constitution of 1791

The article analyzes the supreme bodies of state power under the Constitution of Pylyp Orlyk of 1710 and the Constitution of Poland of 1791 concerning the application of the principle of separation of state power into legislative, executive and judicial braches. The principle of separation of state power was introduced in these constitutions which were based on the own state and legal experience and ideas of the Western European political and legal thought of the Age of Enlightenment. In practice of the European constitutionalism, the Constitution of Pylyp Orlik of 1710 was the first attempt to adopt a constitution providing separation of state power into three branches (legislative, executive and judicial) as well as

a system of checks and balances. Introducing the state power mechanism was aimed at the attempts of Cossack officers to increase the efficiency of state power and prevent usurpation of power by both a hetman and particular groups of Cossack officers.

The Polish Constitution of 1791 was based on the idea of rule of the people, which is the only source of power, and the idea of separation of state power into three branches: legislative, executive and judicial. The legislature – the Seim, the executive power – the King and Government and the judiciary – local and higher courts are autonomous towards each other. None of the public powers could assign another body's authorities. The mechanism of the system of checks and balances operated through parliamentary bicameralism, the Government formation by the King and Seim, participation of the King in the Government, the Seim deputies did not have the right to hold positions in executive bodies, different terms of authorities of the legislative, executive and judicial bodies. Such a mechanism was intended to prevent the usurpation of power by a single body or person and, most importantly, to improve the effectiveness of the state mechanism in order to withdraw the country from the political crisis and strengthen the Polish statehood.

Constituting the separation of state power in the Ukrainian and Polish Constitutions of the eighteenth century was aimed at improving the state mechanism, preventing the possibility of usurpation of power within the country, increasing the effectiveness of the state mechanism in order to withdraw the country from the political crisis.

Keywords: Constitution of Pylyp Orlyk; government body; separation of powers; legislature; executive power; judiciary.

Рекомендоване цитування: Козаченко А. І. Принцип поділу державної влади за Конституцією Пилипа Орлика 1710 року та Польською Конституцією 1791 року. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 144. С. 8–17. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.144.154647>.

Suggested Citation: Kozachenko, A.I. (2019). Pryntsyp podilu derzhavnoi vlyady za Konstytutsiieiu Pylypa Orlyka 1710 roku ta Polskoiu Konstytutsiieiu 1791 roku [Principle of Separation of State Power under Constitution of Pylyp Orlyk of 1710 and Polish Constitution of 1791]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 144*, 8–17. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.144.154647> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 18.01.2019 р.